S E M

Poklon
Borisu Kuharju

1929-2018

25 let

Boris Kuhar je kar petindvajset let vodil Slovenski etnografski muzej. V tem času je bila za muzej značilna izredno bogata razstavna dejavnost, kar sta omogočila povečanje števila zaposlenih in pridobitev dodatnih prostorov v muzejskih izpostavah po Sloveniji. Najbolj prepoznaven je postal novi oddelek – Muzej neevropskih kultur v dvorcu Goričane. Boris Kuhar je v tem obdobju poleg vloge ravnatelja opravljal raziskave, pisal članke, urejal muzejske publikacije, pripravljal razstave in kataloge, zbiral predmete na svojih potovanjih po Afriki, v muzejsko delo uvedel filmsko kamero in skrbel, da so bile razstave tudi medijsko odmevne.

Njegovo delo je prikazano v kontekstu delovanja muzeja, družbenih silnic in teoretskih usmeritev etnologije in muzeologije. Po pol stoletja ni lahko razmejiti, kaj je bil prispevek posameznika in kaj muzejske ekipe ter katere novosti so bile avtorske zamisli prodornega ravnatelja, katere pa je spodbudil sočasni razvoj muzejskih praks doma in v svetu.

Poklon Borisu Kuharju, Slovenski etnografski muzej, 9. maj – oktober 2019.

Publikacija dopolnjuje razstavo filmov na interaktivni medijski točki in razstavo s podnaslovom Na obeh straneh fotografskega objektiva.

Besedilo: **Nadja Valentinčič Furlan.**

Jezikovni pregled: **Jožica Hafner.**

Fotografije: **družinski arhiv gospe Mire Bučar in Mateje Logar, dokumentacija SEM.**

Oblikovanje in prelom: **Luka Kern.**

Izdal: **Slovenski etnografski muzej, zanj Tanja Roženbergar.**

Razstava filmov je nastala v koprodukciji Slovenskega etnografskega muzeja in Televizije Slovenija. Projekt sta podprla Ministrstvo za kulturo in podjetje AquafilSLO.

Ljubljana, 2019.

RADIO TELEVIZIJA SLOVENIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

AQUAFILSLO

Formiranje novinarja in etnologa

Boris Kuhar se je rodil leta 1929 v Mariboru in mladost preživel v Ločah pri Poljčanah blizu Slovenskih Konjic. Po koncu druge svetovne vojne je ob delu končal šolanje za novinarja ter med leti 1946 in 1957 pisal in fotografiral za časopis *Slovenski poročevalec*. Poleg poročil o življenju v Sloveniji in o klasičnih temah povojnega socialističnega obdobja je pod psevdonimom René Vérité objavil tudi serijo člankov o nočnem življenju v Ljubljani, ki so zbudili veliko zanimanje javnosti in celo policije.

SLUŽBENA LEGITIMACIJA

Številka 15.

Podpis:

SLOVENSKI POROČEVALEC
Glasilo Osvobodilne fronte Slovenije

Tov. Kuhar Boris
rojen-a 2. I. 1929
v Mariboru
stanuje G. Kunska 21
zaposlen-a kot novinar
sodelavec

V Ljubljani dne 10. III. 1957.

Novinarska izkaznica Borisa Kuharja. Ljubljana, 1957 (družinski arhiv).

Boris Kuhar v televizijskem obdobju. Ljubljana, konec petdesetih let 20. stoletja (družinski arhiv).

Ob delu je končal dva študijska letnika diplomatske in novinarske akademije v Beogradu, ko pa so jo zaradi zapletov z informbirojem ukinili, se je vpisal na ljubljansko Filozofsko fakulteto. Na Oddelku za etnologijo je leta 1956 diplomiral z raziskavo prekmurske pustne šege borovo gostüvanje. Po zaključku služenja obvezne vojaščine so ga leta 1957 sprejeli v službo na nastajajoči Televiziji Ljubljana, kjer je kot urednik, scenarist, režiser in občasno tudi kot snemalec sodeloval pri postavljanju temeljev televizijske produkcije. Sooblikoval je standarde mnogih televizijskih oddaj: prispeval je scenarij in režijo za prvi dokumentarni film *Borovo gostüvanje* in prvo turistično oddajo *Sinji trilček* o Piranu. Soustvarjal je prvo mladinsko oddajo *Pionirski mozaik*, predvsem zanimive reportaže s terena *Ekspedicija P*, zasnoval je kuharske nasvete z mojstrom Ivanom Ivačičem ter po Sloveniji snemal pogovore z gledalci za oddajo *TV pošta*.

Kolektiv Etnografskega muzeja je leta 1962, po nenadni smrti tedanjega ravnatelja Borisa Orla, tedaj 33-letnega Borisa Kuharja povabil, da prevzame vodenje muzeja. Sprejel je izziv, nastopil januarja 1963 in muzej vodil četrt stoletja, vse do upokojitve leta 1987. Leta 1965 je doktoriral s tezo *Ljudska materialna kultura v Škocjanskih hribih na Dolenjskem s posebnim ozirom na spremembe po osvoboditvi*. Vsebino je kasneje priredil in dopolnil z družbeno in duhovno kulturo za monografijo *Izumirajoči stari svet vasi* (1972).

Terenske raziskave, razprave in razstave – trojček muzejskega dela

Etnografski muzej je bil pred Kuharjevim prihodom predvsem raziskovalna, znanstvena ustanova, ki je po slovenskem etničnem ozemlju sistematično zbirala predmetno gradivo in podatke s terenskimi raziskovalnimi ekipami. Kustosi so izsledke objavljali v muzejski znanstveni publikaciji *Slovenski etnograf* v uredništvu Borisa Orla in Milka Matičetovega, razstavna dejavnost pa je bila zaradi pomanjkanja razstavnih prostorov zelo okrnjena. Zbirke so v pritličju stavbe Narodnega muzeja na Prešernovi ulici 20, kjer je od 1923 do 1997 domoval Etnografski muzej, predstavljali na stalni razstavi brez imena, sprva v eni sami sobi, po letu 1948 pa v treh. Občasno razstavo gradiva terenskih ekip so leta 1953 pripravili v prostorih Narodne galerije, razstavna dvorana Narodnega muzeja pa je gostila razstavi etnografskih zbirk iz Amerike, Afrike, Azije in Oceanije (1956) in *Peča na Slovenskem* (1959).

20. muzejska raziskovalna ekipa: Milica Varšek, Helena Ložar-Podlogar, Fanči Šarf, Pavla Štukelj, novopečeni ravnatelj Boris Kuhar in domačin polkovnik Janko Iršič iz Vitanja. Južno Pohorje, 1963 (dokumentacija SEM).

Boris Kuhar je v drugi polovici leta 1962 spoznaval delovanje muzeja in razmišljal o razstavni politiki, med drugim tudi, kako bo reševal prostorske zagate muzeja. Ocenil je, da ne bodo mogli pridobiti nove stavbe za celovito delovanje muzeja, zato je nastopil z vizijo, da muzej pripravlja prepoznaven program in delovanje širi tudi na lokacije zunaj Ljubljane. Prizadeval si je priskrbeti več sredstev za program in že leta 1963 uspel zaposliti osem novih sodelavcev, predvsem kustosov in restavratorjev, v naslednjih desetletjih pa še najmanj sedem; med drugim se je leta 1983 odprlo novo delovno mesto muzejskega pedagoga. Pri tem mu je šlo na roko, da je postal pomočnik ljubljanskega župana (predsednika Mestnega sveta Ljubljane) za kulturo, sodeloval pa je tudi s Kulturno skupnostjo Slovenije, ki je tedaj financirala delovanje kulturnih ustanov; poleg tega pa je za posamezne razstave pridobil še sponzorska sredstva. Boris Kuhar je v muzej prinesel novo energijo in komunikativnost, obenem pa je zelo spoštoval dosežke predhodnikov in kolegov.

Pod Kuharjevim vodstvom so kustosi in tehnična ekipa nadaljevali s terenskimi raziskovanji; Orlovim osemnajstim ekipam so dodali še štirinajst novih. Dvajseta raziskava je potekala v Vitanju na Južnem Pohorju (1963), potem pa so sledile še Škocjan pri Turjaku (1964-65), Drašiči v Beli Krajini (1965), Mačkovlje, Boljunec in Dolina na Tržaškem (1967), Veliki Repen na Tržaškem Krasu (1968), Jeruzalemske gorice (1972), Idrija (1972-1976), Ljutomer, Radenci in Gornja Radgona (1973-79),

Razstava Slovenske ljudske maske v Slovenskem etnografskem muzeju. Ljubljana, 1963 (dokumentacija SEM).

Posotelje (1977) ter Postojnsko in Pivško (1978-80). Vmes so potekale še tri monotematske terenske raziskave kraške hiše (1969), alpske hiše (1970) in panonske hiše (1971). Postopoma so postajale raziskave vse bolj individualne in razširjene na več let; mnogim so sledile razstave v muzeju in tudi na terenu. Iz poročil v *Slovenskem etnografu* je razvidno, da je imel muzej konec leta 1962 v zbirki 13.748 predmetov in leta 1983 že 30.000; danes jih hrani približno 50.000. Predmeti, ki so jih raziskovalne ekipe pridobile na terenih po Sloveniji, so temelj za mnoge razstave SEM, prav tako so dragoceni tudi podatki v terenskih zapiskih in bogata fotografska dokumentacija, ki je v digitalni obliki dostopna na spletni strani SEM https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/terenske-fotografije.

Na pobudo kustosov je Boris Kuhar prevzel uredništvo *Slovenskega etnografa* in ga urejal dvajset let, uvedli pa so tudi petčlanski uredniški odbor. *Slovenski etnograf* je še naprej prinašal mnoge znanstvene članke in poročila o delu muzeja ter udeležbah na posvetih. Boris Kuhar je prispeval članke o borovem gostüvanju (1964), domači obrti Škocjanskih hribov (1966) in zbirki mask (1982) ter priložnostne zapise ob okroglih obletnicah muzeja in same revije. Razprave in objave kustosov so v splošnem sledile prejšnji praksi, na področju razstavne politike pa je Kuhar uvedel precejšnje spremembe. Menil je, da stalna razstava ne pritegne dovolj obiskovalcev, zato je namesto nje na letni ravni predvidel vrsto občasnih razstav domačih kustosov in izmenjave z drugimi muzeji. Pri tem mu je bila pomembna komunikacija z obiskovalci, izhajal pa je tudi iz izkušenj kontaktnih oddaj, ko je gledalce po Sloveniji spraševal, kakšne oddaje radi gledajo in kakšnih bi si še želeli. V tem je pravzaprav prehiteval razvoj muzeološke misli, saj so se vodilni muzealci po Evropi o željah in potrebah obiskovalcev začeli spraševati kakšno desetletje ali dve kasneje.

Leta 1963 so na Prešernovi 20 pripravili štiri lastne razstave: *Slovenske ljudske maske, Slovensko ljudsko slikarstvo, Vraževerje na Slovenskem* in *Južno Pohorje*; zadnja je bila rezultat terenske raziskave in je potem gostovala še v Slovenskih Konjicah. Vsem razstavam so dali prepoznavna imena, uvedli pa so tudi razstavne kataloge; prvega, o ljudskih maskah, so podpisali Niko Kuret, Boris Kuhar in Marija Makarovič. Z razstavnimi katalogi so spoznanja postala dostopna tudi po zaprtju razstav, kar je še danes temeljna muzeološka zahteva. Boris Kuhar je dve leti kasneje pripravil razstavo in katalog *Včeraj in danes v Škocjanskih hribih* (1966), pred odhodom v pokoj pa *Kava na Slovenskem* (1987). V šestdesetih in sedemdesetih letih so postajale razstave SEM pretežno monotematske, največkrat so bile avtorsko delo enega kustosa.

V tistem obdobju se je etnologija po vodilnem teoretiku Slavku Kremenšku razvijala v smeri raziskovanja značilnih kulturnih oblik in vsakdanjega življenja družbenih slojev in skupin, ki dajejo narodni ali etnični skupnosti prepoznaven značaj. Kljub temu so slovenski etnologi in muzealci na posvetih ugotavljali, da so razstave v muzejih še naprej prikazovale predvsem kmečko materialno kulturo. Zgodnji primeri razstav Slovenskega etnografskega muzeja o drugih poklicnih skupinah in družbenih plasteh so bili *Lesni in gozdni delavci na južnem Pohorju* (1965) in *Savinjsko splavarstvo* (1975) Angelosa Baša ter *Življenje idrijskega rudarja* (1976) Angelosa Baša, Ljudmile Bras, Marije Makarovič, Gorazda Makaroviča, Fanči Šarf in Tanje Tomažič. Marija Makarovič je raziskovala predvsem oblačilno kulturo, z razstavo *Medsebojna pomoč na vasi* (1979) pa se je lotila izrazito družbene teme in pri tem zajela vse sloje na vasi in vse slovenske pokrajine. Tanja Tomažič je z razstavo *Ljubljana po predzadnji modi* (1983) odprla vrata mestni tematiki, kar je zbudilo očitke umetnostnih zgodovinarjev, da etnološki muzej posega na njihovo področje. Zelo odmevna je bila tudi razstava Gorazda Makaroviča *Kič* (1971), ki je prva v Sloveniji obiskovalce spodbujala, da so ocenjevali razstavljene predmete in prinesli primerke kiča, kar muzeologija 21. stoletja opredeljuje kot participativni pristop. Inja Smerdel je leta 1984 z razstavo *Vetrnik (predmet – življenje)* pokazala, kako lahko en predmet razkriva celoten način življenja ljudi. Tako so kustosi tudi v muzejskih razstavah uveljavljali sodobne etnološke teoretične poglede in novejša muzeološka spoznanja.

V času Kuharjevega vodenja so v prostorih na Prešernovi 20 pripravili 45 lastnih in 35 gostujočih razstav, razstave SEM pa so 48-krat gostovale po Sloveniji, Jugoslaviji, na Madžarskem, v Nemčiji, Švici, Angliji in ZDA. Tako nenadne in obsežne razširitve programa razstav

Naslovnica Slovenskega etnografa z logotipom SEM.

in dogodkov v tistem času prav gotovo ni imel noben drug slovenski muzej. Bogat program so lahko izvedli zaradi povečanja muzejske ekipe in pridobitve novih prostorov v depandansah po Sloveniji. Etnografski muzej je upravljal grad Podsmreka na Dolenjskem, kjer je domovala stalna zbirka lončarstva in kamnite ljudske plastike, Jurčičevo rojstno hišo na Muljavi, Adamičevo hišo na Blatu pri Grosupljem, pridobil pa je tudi dvorca Lisičje pri Škofljici in Goričane pri Medvodah. Zaradi skokovitega povečanja zbirk so leta 1977 prostore za muzejski depo najeli v Uršulinskem samostanu v Škofji Loki.

Bogata razstavna in programska dejavnost ter živahna prisotnost v medijih sta spodbudili nekaj slovenskih mest, da so ustanovila svoje Etnografske muzeje, zato so leta 1964 imenu muzeja dodali pridevnik Slovenski etnografski muzej in tako poudarili matičnost osrednje etnološke muzejske ustanove v Sloveniji. Boris Kuhar je za prepoznavnost in promocijo muzeja uvedel logotip – šestlistno rozeto, ki jo konec šestdesetih let opazimo na naslovnicah Slovenskega etnografa in razstavnih katalogov. Ta logotip na podlagi dveh zelenih in oranžnega romba še danes dobro predstavlja Slovenski etnografski muzej. Boris Kuhar je bil kot novinar vešč predstavitev za medije in je bil tako nekakšen predhodnik današnje službe za komuniciranje.

Neevropske zbirke, Muzej Goričane, razstave, raziskave in nove pridobitve

Etnografski muzej je prve zbirke iz Afrike, Amerike in Azije pridobil ob ustanovitvi leta 1923, ko so se zbirke nekdanjega Kranjskega deželnega muzeja – osnovan je bil leta 1821 – izločile iz zbirk naslednika, Narodnega muzeja. V največji meri je šlo za zbirke misijonarjev, ki so datirale v 19. stoletje. Do konca druge svetovne vojne je prejel zbirke treh raziskovalcev, po njej pa predmete iz Oceanije, Afrike in Indije, ki jih je Federalni zbirni center zaplenil lastnikom. Boris Orel je leta 1954 povzel, da muzej hrani 1.242 predmetov neevropske kulture, od tega jih je dobra polovica iz Afrike. Dve leti kasneje je Pavla Štrukelj na občasni razstavi predstavila kar 700 predmetov iz teh zbirk.

v ozadju **Muzej neevropskih kultur v dvorcu Goričane.** Goričane, osemdeseta leta 20. stoletja (dokumentacija SEM).

Vizija Borisa Kuharja je bila ustanovitev posebnega dislociranega oddelka za neevropske kulture v dvorcu Goričane, kar jim je uspelo leta 1964. Leta 1963 je muzej pridobil zbirko Marije in Ivana Skuška ml., naslednje leto pa zbirko Vere in Aleša Beblerja. Avstro-ogrski pomorski častnik Ivan Skušek ml. je med prvo svetovno vojno v konfinaciji v Pekingu spoznal Japonko Tsuneko Kondo-Kavase, ki je po poroki prevzela ime Marija Skušek. Zakonca sta po prvi svetovni vojni pripotovala v Ljubljano in s seboj pripeljala bogato zbirko kitajskih antikvitet. Slovenski etnografski muzej je leta 1963 prejel 821 predmetov, naslednje leto pa jih je Pavla Štrukelj predstavila na razstavi *Kulturno zgodovinska zbirka Kitajske*, ki je pomenila začetek stalne postavitve v Muzeju izvenevropskih kultur Goričane. Leta 1964 je muzej pridobil 291 predmetov indonezijske zbirke Vere in Aleša Beblerja, jugoslovanskega ambasadorja v Indoneziji. Pavla Štrukelj je istega leta pripravila tudi občasno razstavo *Ljudska umetnost Indonezije*, besedila za katalog pa so napisali zbiralca in avtorica razstave.

Aleš in Vera Bebler, Boris Kuhar in Pavla Štrukelj so zatopljeni v indonezijsko glasbilo gambang gangsa. Ljubljana, 1963 (dokumentacija SEM).

V naslednjih letih so v Goričanah predstavili mnoge zbirke slovenskih popotnikov, raziskovalcev, misijonarjev in gospodarstvenikov, sistematično pa tudi kulture držav članic gibanja neuvrščenih z gostovanji odmevnih razstav. Največji odziv in izjemen obisk, več kot 40.000 ljudi, je doživela razstava *El Dorado, zlato iz Kolumbije*. Ker bi bilo zavarovanje dragocenih razstavljenih eksponatov za muzej predrago, so pomladi 1981 razstavo in dvorec Goričane varovali pripadniki vojske. V Goričanah so se zvrstile povprečno 4 razstave na leto; tako so v času Kuharjevega vodenja našteli več kot 80 lastnih in gostujočih razstav, torej enako število kot na Prešernovi 20.

V šestdesetih in sedemdesetih letih je Boris Kuhar pogosto potoval v Afriko, spoznaval življenje različnih ljudstev, si ogledoval muzeje in se udeleževal festivalov in posvetov. Leta 1963 sta se Kongresa afrikanistov v Dakarju udeležila s Pavlo Štrukelj in potem potovala po Senegalu. V naslednjih letih je Kuhar v Keniji, Somaliji, Gani in Kongu za muzej nakupil afriške maske, nakit, lesene skulpture, glasbila, uporabne predmete in slike. Nove zbirke je predstavil na razstavah *Akamba – Makonde: Umetnost vzhodne Afrike* (1970) in *Umetnost Makonde iz Tanzanije* (1980) ter napisal kataloga. Zaradi dobrih odnosov s predsedstvom Jugoslavije – Josip Broz Tito in Jovanka sta s spremstvom obiskala Muzej Goričane leta 1967 – je muzej prejel v dar noše iz Libije, Alžira in Kuvajta ter skulpture iz Malija in Gabona. O pridobitvah in razstavah je Pavla Štrukelj poročala leta 1982 in povzela, da Muzej Goričane šteje že več kot 9.500 predmetov.

Boris Kuhar Jovanki in Titu razkazuje Muzej Goričane, zadaj Ivan Maček. Goričane, 1967 (dokumentacija SEM).

Boris Kuhar se je na potovanjih po Afriki družil s predstavniki slovenskih podjetij v afriških državah in jih usmerjal pri njihovem zbiranju, med drugim Antona Petkovška in Jožeta Hama. Petkovškova zbirka je bila v Goričanah razstavljena od 1981 do 1991, obe zbirki pa sta kasneje našli pot v Slovenski etnografski muzej. Posebno zanimiva je zgodba ene največjih afriških zbirk v Sloveniji, Foitove zbirke, katere pridobitev je Boris Kuhar načrtoval za Muzej Goričane. Češkega kiparja, popotnika, raziskovalca in zbiralca Františka Vladimírja Foita in njegovo ženo Ireno je spoznal leta 1968 pri Ivu Peliconu, jugoslovanskemu veleposlaniku v Keniji. Zakonca sta tedaj že dve desetletji potovala po Alžiriji, Tanzaniji in Keniji ter raziskovala lutke, maske in tradicionalno leseno plastiko. Foit je v Nairobiju kiparil in predaval na univerzi Kennyata. V tistem času so se v Afriki vse bolj uveljavljali domači raziskovalci in profesorji, zato sta se Foitova želela vrniti v Evropo, vendar Češkoslovaška zaradi sovjetske zasedbe ni prišla v poštev. Boris Kuhar je Foitovima obljubil, da bo njuno zbirko pripeljal v Slovenijo ter jima v zameno priskrbel stanovanje in državno pokojnino. V naslednjih letih je organiziral več turističnih obiskov Kenije, da so lahko ob povratku v Slovenijo v letalo naložili tudi njuno gradivo. František in Irena Foit sta leta 1971 prišla v Ljubljano in Kuhar jima je res uspel pridobiti državno pokojnino, ne pa tudi stanovanja v Ljubljani. Podjetje Gorenje ga je ponudilo v Velenju, z zbiralcema pa je šla tudi celotna zbirka s 1400 predmeti. Največja tragedija je bila, da je František Foit zaradi posledic prometne nesreče pri Arji vasi umrl kmalu po prihodu v Slovenijo. Razstavo je potem v Galeriji Velenje pripravil Boris Kuhar in napisal katalog. Veliko bogastvo te zbirke so filmi in 530 diapozitivov na steklo s Foitovega prvega potovanja po Afriki, ki jih je Muzej Velenje prvič predstavil na razstavi *Afrika 1931: Foitovi fotografski zapisi na steklu* (2012).

Etnografski film v Sloveniji, direktni prenosi z razstav, promocija etnologije, potopisne oddaje

Ko je Boris Kuhar nastopil kot ravnatelj muzeja, se je lotil novega medija – razstav, nikakor pa ni pozabil na film. Začetki etnografskega filma v Sloveniji segajo v leto 1956, ko je pod okriljem Inštituta za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti nastal film Borisa Breliha *Lavfarji v Cerknem*, Niko Kuret pa je napisal besedila za mednapise k nemim posnetkom. Naško Križnar je nekaj desetletij kasneje zapisal, da je bil film izdelan v maniri nemega filma v času, ko se je že uveljavljal zvočni film. Niko Kuret je po vzoru Mednarodnega odbora za etnografski film (Comité International du Film Ethnographique) pri Slovenskem etnografskem društvu ustanovil slovenski Odbor za etnografski film. Etnografski film je videl kot enakovreden medij za beleženje in posredovanje etnološkega znanja, filmsko produkcijo pa si je zamislil kot sodelovanje etnologov in filmskih podjetij. Predsednik Odbora za etnografski film je postal Boris Orel, tajnik Niko Kuret, člani so

bili predstavniki etnoloških ustanov, Vibe Filma, Triglav filma in Društva slovenskih filmskih delavcev; januarja 1958 se jim je pridružil Boris Kuhar kot zastopnik Radiotelevizije Ljubljana. Odbor je pripravil pregled obstoječih filmov z etnološko tematiko in zbral 103 predloge možnih etnoloških tem v dokumentu *Slovenski etnografski film: Predlogi in dosežki*. To je bil v svetu čas urgentne antropologije, pri nas pa reševalne etnologije, saj se je tradicionalni način življenja hitro moderniziral, podeželje pa praznilo. TV Ljubljana je pod vodstvom Borisa Kuharja posnela *Borovo gostüvanje* (1958), Niko Kuret pa je napisal scenarij za film *Štehvanje* (1959), ki so ga posneli v Ziljski dolini v produkciji Viba filma. S tem sodelovanjem ni bil najbolj zadovoljen, prav tako se ni mogel identificirati z usmeritvijo mednarodnega etnografskega filma v sociološke in refleksivne pristope, kot jih na primer vidimo v *Kroniki nekega poletja* (1960) Jeana Roucha in Edgarja Morina. Razočarala sta ga tudi mlačen odnos slovenskih etnologov do filma in slaba podpora javne uprave, zato je delovanje Odbora za etnografski film počasi zamrlo, pustilo pa je vendarle določen vpliv.

Kuret je menil, da mora biti etnografski film znanstven in da ni namenjen širši publiki; Kuhar pa se je kot filmar formiral na javni televiziji, zato mu je bila bistvena komunikativnost filmske pripovedi, ciljna publika pa najširša javnost. Njegova največja prednost je bila, da je znal snemati in poznal vse faze filmske produkcije, s tem pa je postal tudi začetnik pristopa ‘ekipe enega človeka’, ki je v slovenski vizualni etnografiji še danes najbolj uveljavljen. Ko je šla muzejska ekipa poleti 1963 raziskovat na južno Pohorje, je Boris Kuhar s seboj vzel tudi filmsko kamero. Z opazovalno metodo je posnel štiri kratke neme filme o obrteh na robu izumrtja: preji na kolovratu, tkanju, vauhanju sukna in izdelovanju cokel, ter kratek zapis o čaranju za lepo vreme. Na televiziji jih je zmontiral in jih s pomočjo filmskega projektorja in s sprotnim komentiranjem prikazoval na razstavi Južno Pohorje. Filmska tehnika ni omogočala avtomatskega predvajanja filmov, zato so bile projekcije možne le za napovedane skupine in dogodke. Obiskovalci so razstavljene predmete lahko videli v življenju ljudi, ki so jih izdelali in uporabljali, kar je podpiralo teoretski premik poudarka s predmetov na ljudi. Danes pravimo, da s filmom lahko kontekstualiziramo in humaniziramo muzealije, ki so same po sebi neme. Kot prej Niko Kuret, je tudi Boris Kuhar očitno prehiteval čas, saj kolegi kustosi niso prepoznali pomena filma na razstavah in njegovih filmskih prizadevanj niso znali ceniti. Žal o vlogi filma v muzeju ni napisal nobenega članka, obstaja samo njegova zabeležka v *Uvodu Etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja*, da je leta 1976 filmoteka Slovenskega etnografskega muzeja hranila šest filmov o slovenski ljudski kulturi in dva o ljudstvih Afrike.

Boris Kuhar prikazuje film v Muzeju Goričane. Goričane, sedemdeseta leta 20. stoletja (družinski arhiv).

Boris Kuhar je prvo leto v muzeju zelo izvirno programsko povezal muzej in Televizijo Ljubljana. Pripravil je neposredne prenose z razstav *Slovenske ljudske maske, Vraževerje na Slovenskem* in *Južno Pohorje*, v zadnjega je vključil tudi pet nemih filmov, ki jih je sproti komentiral. Posnetki prenosov niso ohranjeni, zabeleženi pa so v pisni dokumentaciji, t. i. srajčkah, ki jih hranijo v TV dokumentaciji. V naslednjih letih je poskrbel, da je televizija redno poročala o razstavah Slovenskega etnografskega muzeja. Dobra medijska pokritost je močno popularizirala etnologijo, muzeje, razstave in tudi raziskave drugih kultur ter verjetno marsikoga navdušila za študij etnologije.

Boris Kuhar s kamero in fotoaparatom med udeleženci borovega gostüvanja. Šalovci, 1964 (dokumentacija SEM).

Boris Kuhar je na slovenskih terenih do leta 1978 posnel še 13 enot gradiva, med drugim o pustovanjih, sejmu, kolinah, trgatvi in bajanju ter o lučanju na Tržaškem, vendar posnetkov ni zmontiral. Za montažo filmov bi potreboval sodelovanje televizije, ker pa se je raziskovalno že usmerjal v Afriko, je očitno našel večji ustvarjalni izziv v snemanju reportažnih potopisov. Slovenski etnografski muzej hrani šest enot filmskega gradiva iz Afrike, najzgodnejša *Gvineja, Conakri*, datira v leto 1960, drugi, *Senegal, pleme Diola*, pa v leto 1963; najbolj celoviti pa so posnetki z delovnim naslovom *Centralnoafriška republika iz leta 1976*. Za Televizijo Ljubljana je Boris Kuhar med letoma 1966 in 1971 posnel gradivo za vsaj dvajset oddaj serije *S kamero po svetu*. Na Televiziji so mu dali filmski trak, ga potem v njihovem laboratoriju razvili, on pa je napisal besedila ter sodeloval pri montaži oddaj; za glasbeno podlago je poskrbel tako, da je v Afriki nakupil plošče s tradicionalno in sodobno glasbo. Potopisne oddaje so tedanjim gledalcem televizije odpirale okno v svet in omogočale spoznavanje afriških ljudstev in njihovih kultur. Boris Kuhar jih je pogosto prikazoval na dogodkih v Muzeju Goričane. Avtor, sodelavca TV arhiva in dokumentacije Jožica Hafner in Aco Femec ter kustodinja za etnografski film v Slovenskem etnografskem muzeju smo te oddaje v letih 2011 in 2012 raziskali ter potrdili 13 polno ohranjenih in dve brez zvoka.

Boris Kuhar s kamero na potovanju. Kenija in Maroko, šestdeseta leta 20. stoletja (dokumentacija SEM)

Pravzaprav ni povsem jasno, kako je mogoče, da je šlo filmsko delovanje Borisa Kuharja v muzeju v pozabo, niti, kako so se muzejski filmi lahko založili in smo jih odkrili šele ob selitvi muzeja v nove prostore na Metelkovi ulici. Leta 2001 sva jih avtor in kustosinja novega kustodiata za etnografski film pregledala v Slovenskem filmskem arhivu pri Arhivu Republike Slovenije in jih popisala; muzej jih je dal digitalizirati. Deset let kasneje sva iz gradiva zmontirala devet filmov s slovensko in enega z afriško tematiko. Zbirka Dokumenti časa je dostopna v *Filmografiji* na spletni strani SEM https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/filmografija. Boris Kuhar je leta 2011 na mednarodnem festivalu Dnevi etnografskega filma prejel Plaketo Nika Kureta za prispevek k razvoju slovenske vizualne etnografije, kot prvi slovenski etnolog, ki je sam snemal filme in jih vključeval na muzejske razstave. Tako je z velikim časovnim zamikom vendarle dobil strokovno priznanje za delovanje na področju etnografskega filma.

Nadja Valentinčič Furlan čestita Borisu Kuharju ob prejemu Plakete Nika Kureta v sklopu festivala Dnevi etnografskega filma v Kinodvoru. Ljubljana, 2011 (Naško Križnar).

Dejavna upokojenska leta

Boris Kuhar si je po zgodnji upokojitvi za življenjski cilj zastavil dolgo in kvalitetno življenje z raziskovanjem slovenske in regionalne ljudske kuhinje, meščanske in grajske kulinarike, pa prehrane različnih zgodovinskih obdobij, npr. baroka in rimske dobe, ter navsezadnje tudi zdrave prehrane. Izdal je 20 monografij, članke pa je objavljal v najrazličnejših časopisih in revijah, največ v Delu, Naši ženi in Financah. Poleg tega je našel tudi čas, da je po Sloveniji pripravljal razstave in ekskurzije ter predaval na Univerzi za tretje življenjsko obdobje Grosuplje.

Boris Kuhar je leta 1975 za svoje muzeološko delovanje prejel Valvazorjevo priznanje, leta 2007 je postal častni član Slovenskega muzejskega društva, dve leti kasneje častni član Slovenskega etnološkega društva, leta 2011 pa je prejel še Plaketo Nika Kureta. Kljub visoki starosti je bil izredno vitalen in je ob svoji devetdesetletnici načrtoval osebno razstavo, na kateri bi predstavil svoje članske izkaznice, priznanja in dokumente, fotografije in knjige, osebno zbirko mask, jedilne liste, ki jih je zbiral na potovanjih po vseh kontinentih, in svoje filme. Prehitela ga je huda bolezen, Slovenski etnografski muzej pa mu, ob naklonjenem sodelovanju gospe vdove Mire Bučar in hčerke Mateje Logar, posveča razstavo filmov iz produkcije muzeja in Televizije Slovenija, ki jo spremlja razstava izbranih fotografij s podnaslovom *Na obeh straneh fotografskega objektiva*.

Izbrana filmografija Borisa Kuharja

Produkcija RTV Ljubljana, današnja TV Slovenija:

- **Borovo gostüvanje.** Scenarij in režija Boris Kuhar, kamera Franjo Meglič in Boris Goriup, produkcija RTV SLO, Moravci, 1958, 12 minut.
- **Sinji trilček.** Zamisel in režija Boris Kuhar, kamera Milan Kumar, songi Fran Milčinski Ježek, produkcija RTV SLO, Piran, 1958, 15 minut.
- **TV pošta.** Avtor Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, 1957-1958, 3 minute, delno nemo.
- **Ekspedicije P** za mladinske oddaje **Pionirski mozaik.** Scenarij Boris Kuhar, režija Mile Korun, produkcija RTV SLO, 1959-1960, 17 minut, nemo.

Boris Kuhar s pionirji na Ekspediciji P(ionir) v Prešernovi Vrbi. Vrba na Gorenjskem, konec petdesetih let 20. stoletja (družinski arhiv).

Snemanje studijske oddaje Pionirski mozaik; Kuhar sedi skrajno desno. Ljubljana, konec petdesetih let 20. stoletja (družinski arhiv).

- **Gasilski propagandni film.** Režija Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, 1959, 14,5 minut.
- **Ajdovski zidovi na Slovenskem.** Scenarij Boris Kuhar, režija Janez Šenk, produkcija RTV SLO, Šempeter, Ptuj, 1961, 10 minut, nemo.

- **Zima mora umreti: Kurentovanje.** Scenarij in režija Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Markovci in Ptuj, 1962, 6 minut, nemo.

- **Operacija srca.** Realizacija Boris Kuhar, produkcija RTV LJ, 1962, 26 minut.

- **Tisočletja črnske umetnosti.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, režija Dušan Prebil, produkcija RTV SLO, Senegal, Gana in Gabon, 1966, 16 minut, nemo.

- **S kamero po svetu: Afrika 3: Dve podobi Dakarja.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija TV SLO, Senegal, 1966, 18 minut.

- **S kamero po svetu: Afrika 4: 13 ur iz Dakarja do Saint Luisa.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Senegal, 1966, 18 minut.

- **S kamero po svetu: Afrika 5: Vsemogočni gri-gri.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Senegal, 1966, 2 minuti, nemo.

- **S kamero po svetu: Afrika 6: Piramide in ljudje.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Grčija in Egipt, 1966, 15 minut, nemo.

- **S kamero po svetu: Med Sicilijo in Španijo je Majorka.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Španija, 1968, 27 minut.

- **S kamero po svetu: Kamerun 1: Pri manj znanih plemenih v osrčju Afrike.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Kamerun, 1970, 22 minut.

- **S kamero po svetu: Kamerun 2: V pogorju Mandare.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Kamerun, 1970, 22 minut.

- **S kamero po svetu: Kamerun 3: Med plantažami in pragozdom.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Kamerun, 1970, 21 minut.

- **S kamero po svetu: Ritem Afrike 1: Dva tamtama.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Alžirija, 1970, 27 minut.

Kuhar s kamero med otroci. Afrika, okoli 1970 (družinski arhiv).

- **S kamero po svetu: Ritem Afrike 2: Ljudje z roba Sahare.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Alžirija, 1970, 25 minut.

- **S kamero po svetu: Ritem Afrike 3: Svet novih in starih simbolov.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Alžirija, 1970, 27 minut.

- **S kamero po svetu: V zelenem srcu Afrike.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Tanzanija in Uganda, 1971, 26 minut.

- **S kamero po svetu: Stara in mlada Afrika: Tanzanija.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Tanzanija, 1971, 23 minut.

- **S kamero po svetu: Ljudje ob Indijskem oceanu 1: Ribiči koralnih grebenov.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Tanzanija in Kenija, 1971, 23 minut.

- **S kamero po svetu: Ljudje ob Indijskem oceanu 2: Skrivnostni otok Lamu.** Kamera, scenarij in besedilo Boris Kuhar, produkcija RTV SLO, Kenija, 1971, 21 minut.

Produkcija Slovenskega etnografskega muzeja:

- **Filmski zapisi z južnega Pohorja.** Vitanje in Spodnji Dolič, 1963. Kamera in besedilo Boris Kuhar, montaža Boris Kuhar in Nadja Valentinčič Furlan, produkcija SEM, 2011, 12 minut.

Ferbar Alojz Hofbauer iz Vitanja stopa sukno. Južno Pohorje, 1963 (Boris Kuhar).

Vrač Karl Denovnik iz Spodnjega Doliča s čaranjem odganja slabo vreme. Južno Pohorje, 1963 (Boris Kuhar).

- **'Sejm bil je živ ...'.** Metlika, 1964. Kamera in besedilo Boris Kuhar, montaža Nadja Valentinčič Furlan in Boris Kuhar, produkcija SEM, 2011, 6 minut.

- **Koranti, kako so različni.** Gorca v Halozah, Markovci, 1965. Kamera in komentar Boris Kuhar, montaža Nadja Valentinčič Furlan in Boris Kuhar, produkcija SEM, 2011, 3,5 minut.

- **Ekipa SEM v Koštaboni.** Istra, 1965. Kamera in komentar Boris Kuhar, montaža Nadja Valentinčič Furlan in Boris Kuhar, produkcija SEM, 2011, 2 minuti.

- **Trgatev.** Drašiči, 1965. Kamera in komentar Boris Kuhar, montaža Nadja Valentinčič Furlan in Boris Kuhar, produkcija SEM, 2011, 5 minut.

- **Koline v Škocjanskih hribih.** Škocjan pri Turjaku, 1966. Kamera Boris Kuhar in Nadja Valentinčič Furlan, montaža Nadja Valentinčič Furlan in Boris Kuhar, produkcija SEM, 2011, 12 minut.

Mesarju Janezu Severju pri kolinah pomaga sin Ivan. Zabukovje v Škocjanskih hribih, 1966 (Boris Kuhar).

- **Lučanje v Boljuncu pri Trstu.** Boljunec, 1970. Kamera in komentar Boris Kuhar, montaža Nadja Valentinčič Furlan in Boris Kuhar, produkcija SEM, 2011, 3 minute.

- **Borovo gostüvanje.** Gerlinci, 1974. Kamera in komentar Boris Kuhar, montaža Nadja Valentinčič Furlan, Urh Vrenjak in Boris Kuhar, produkcija SEM, 2011, 9 minut.

- **Bajaničar iz Gotovelj.** Gotovlje pri Žalcu, 1978. Kamera Boris Kuhar, montaža Nadja Valentinčič Furlan in Boris Kuhar, produkcija SEM, 2011, 8 minut.

- **Ljudje ob reki Ubangi / People from the Ubangi River.** Srednjeafriška republika, 1976. Kamera in besedilo Boris Kuhar, montaža Nadja Valentinčič Furlan in Boris Kuhar, produkcija SEM, 2011, 12 minut.

- **Boris Kuhar – intervju.** Preska, 2011. Posnel Urh Vrenjak, pogovor in montaža Nadja Valentinčič Furlan, produkcija SEM, 2018, 63 minut.

Boris Kuhar med kolegi ob 60-letnici Slovenskega etnografskega muzeja

Od leve proti desni: Gorazd Makarovič, Vera Sever, Alenka Simikič, Marija Makarovič, France Golob, Pavla Zalokar, Inja Smerdel, Ivan Šprajc, Irena Keršič, Marija Lah, Marjan Loboda, Erika Kolar, Anica Jerančič, Monika Kropej, Boris Kuhar, Pavla Štrukelj, Alenka Pičulin, Slavko Sakelšek, Milka Bras, Janez Črne, Tanja Tomažič, Albin Romih in Breda Satler. Ljubljana, 1983 (dokumentacija SEM).